

**PROPOZYCJA ZMIANY MIEJSCOWEGO
PLANU ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO DLA TERENU
PÓŁWYSPU WESTERPLATTE
W GDAŃSKU**

OPIS KONCEPCJI I ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE

**Inwestor:
MUZEUM II WOJNY ŚWIATOWEJ W GDAŃSKU**

**Architekt: mgr inż. arch. Igor Zbigniew Strzok
Nr. upr. proj. 5876/Gd/94
Atelier Archifort: Villefranche s.Mer, Francja - Gdańsk, Polska.**

Gdańsk, Nicea, lipiec - grudzień 2017

OPRACOWANIE:

Propozycja zmiany Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla terenu Półwyspu Westerplatte.

SPIS ZAWARTOŚCI:

A. CZĘŚĆ OPISOWA

1. WSTĘP

- 1.1. UWAGI WSTĘPNE
- 1.2. PODSTAWY OPRACOWANIA
- 1.3. GLOSARIUSZ TERMINÓW, NAZW I SKRÓTÓW UŻYTYCH W TEKŚCIE
- 1.4. CEL OPRACOWANIA. OBECNY MPZP A WYMOGI OCHRONY MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ
- 1.5. ZAKRES PRZESTRZENNY OPRACOWANIA

2. OPIS KONCEPCJI

- 2.1. PUNKT WYJŚCIA DLA KONCEPCJI REWITALIZACJI
- 2.2. KRYTYCZNE UWAGI DO OBOWIĄZUJĄCEGO MPZP
- 2.3. ELEMENTY HISTORYCZNE I KRAJOBRAZOWE WSKAZANE DO OCHRONY - PLANSZA Nr 2.
- 2.4. ANALIZA UWARUNKOWAŃ PRZYRODNICZYCH.
- 2.5. ANALIZA MOŻLIWOŚCI INWESTYCYJNYCH ORAZ ELEMENTÓW ZAGOSPODAROWANIA DO USUNIĘCIA

3. BIBLIOGRAFIA

B. ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE

1. WYDRUK ZAŁĄCZNIKA GRAFICZNEGO OBOWIĄZUJĄCEGO MPZP
2. ANALIZA WARTOŚCI HISTORYCZNYCH I KRAJOBRAZOWYCH
3. ANALIZA ZIELENI
4. ANALIZA MOŻLIWOŚCI INWESTYCYJNYCH. PRZEKROJE TERENOWE.
5. MAPA PODZIAŁÓW WŁASNOŚCIOWYCH

1.1. UWAGI WSTĘPNE

Poniższe opracowanie powstało na zlecenie Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku na podstawie Umowy z dnia 20. 07. 2017 między tą instytucją a pracownią projektową arch. Igora Zbigniewa Strzoka.

Zostało sfinansowane ze środków publicznych (z budżetu Państwa).

Opracowanie jest chronione przez autorskie prawa osobiste i pokrewne zgodnie z w/w Umową. Autor zastrzega sobie wyłączenie jego odpowiedzialności za skutki wynikłe z nieuprawnionego wykorzystania tegoż opracowania. Kopiowanie lub publikowanie w całości lub w części, wyłączając publikacje i inne sposoby wykorzystania przewidziane w Umowie o Dzieło, może nastąpić wyłącznie po uzgodnieniu z autorem i Zamawiającym, na zasadach określonych przez tę Umowę i Ustawę o Prawach Autorskich.

Uzyskane od Muzeum Westerplatte i Wojny 1939 oraz z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku dokumenty, plany i informacje, stanowiące podstawę prac analitycznych, w szczególności dotyczące stosunków własności, przyjęto jako wiarygodne.

Opracowanie zostało powielone w 3 egzemplarzach, w tym 1 w formie plansz ekspozycyjnych, oraz w 2 kopiach cyfrowych, na dyskach CD, przekazanych Zamawiającemu.

W listopadzie 2017 Opracowanie zostało pozytywnie zaopiniowane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

Podkład geodezyjny przyjęty do wykonania opracowania jest oparty na Mapie do celów informacyjnych z Wojewódzkiego Zasobu Geodezyjnego w Gdańsku, stan na 2006 r., z uzupełnieniem o projekt (zbudowanego w międzyczasie) umocnienia brzegowego od strony Zatoki Gdańskiej. Granice podziałów geodezyjnych naniesiono po ich skanowaniu z otrzymanej od Inwestora mapy stanu własności. Ewentualne drobne przesunięcia linii granicznych w stosunku do ich rzeczywistego przebiegu w terenie, wynikające ze skanowania nie mają znaczenia dla niniejszego „Opracowania”, natomiast wszystkie decyzje projektowe nawiązujące do niego muszą być oparte o zaktualizowane mapy do celów projektowych.

1.2. PODSTAWY OPRACOWANIA

Poza ogólnymi aktami prawnymi jak „Ustawa o Planowaniu Przestrzennym” i ustawa „Prawo Budowlane”, „Ustawa o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami” z 23 lipca 2003 z późniejszymi zmianami, podstawą opracowania są poniższe szczegółowe dokumenty i źródła:

1. Umowa z 20.07.2017 pomiędzy Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku (dalej zwanym MIIWS) a arch. I. Z. Strzokiem.
2. Mapa do celów informacyjnych w skali 1/1000 uzyskana z Wojewódzkiego Zasobu Geodezyjnego w Gdańsku, stan na 2006 r.
3. Plany projektowe umocnienia brzegowego Westerplatte zrealizowanego przez GUM w okresie 2009-2012.
4. Obowiązujący MPZP nr 1303 z dnia 2 maja 2002 r.
5. Dane graficzne z portalu „geoportal.pl”.
6. Dane graficzne z portalu „Google Earth”.
7. Plan WST z 1936 roku, w zbiorach SRH Westerplatte, udostępniony przez p. Mariusza Wojtowicza-Podhorskiego.
8. Dokumentacje budowlane obiektów WST z Archiwum Państwowego w Gdańsku.
9. Dokumentacje z kwerendy archiwalnej przeprowadzonej przez MWiW1939 w CAW w Rembertowie.
10. Dokumentacje w zbiorach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku Decyzje i wpisy do Rejestru Zabytków WUOZ w Gdańsku.
11. Decyzja Prezydenta RP o uznaniu Westerplatte za „Pomnik Historii”.
12. Dokumentacje z badań archeologicznych przeprowadzonych:
 - w roku 2007 przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku na zlecenie WKZ,
 - w roku 2016 przez Muzeum Westerplatte i Wojny 1939 (MWiW1939) w rejonie Willi Oficerskiej.
13. Projekt „Koncepcja konserwatorsko-architektoniczna rewaloryzacji Pola Bitwy Westerplatte” z 2007 r.: WUOZ, 2007 rok, w zakresie wytycznych konserwatorskich.
13. Własne pomiary przeprowadzone przez autora.
14. Ustalenia z roboczej narady w siedzibie MIIWŚ w dniu 14.09.2017 r.
15. Bibliografia (ograniczona do zagadnień konserwatorskich i architektonicznych).

1.3. GLOSARIUSZ TERMINÓW, NAZW I SKRÓTÓW UŻYTYCH W TEKŚCIE

„Pole bitewne na Półwyspie Westerplatte w Gdańsku” - Obszar wpisany do Rejestru Zabytków decyzją Wojewódzkiego Pomorskiego Konserwatora Zabytków, Nr. A-1219 z dnia 17 maja 2001 r., o powierzchni 64 hektarów, obejmujący praktycznie cały półwysep, w tym obszar terminalu i jednostki wojskowej.

„Pole Bitwy” - określenie przyjęte w tym opracowaniu dla części obszaru Westerplatte, przed II Wojną Światową zajmowanego przez WST, oraz jego wschodniego przedpoła, wskazanych do objęcia rewaloryzacją w ramach opracowywanej autorskiej koncepcji.

„Pole Bitwy na Westerplatte” - Pomnik Historii „Pole Bitwy na Westerplatte” wpisany na listę „Pomników Historii” przez prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego 01.09.2003 roku. Nie pokrywa się przestrzennie z „Polem Bitwy” z niniejszego opracowania (obejmuje większy obszar).

„Pomnik Historii” - jedna z czterech form ochrony zabytków w Polsce, określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 7). Status pomnika historii ustanawiany jest w drodze rozporządzenia przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Przyznawany jest zabytkom nieruchomym o szczególnej wartości historycznej, naukowej i artystycznej, utrwalonym w powszechnej świadomości i mającym duże znaczenie dla dziedzictwa kulturalnego Polski. Tę formę wprowadziła nowelizacja ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z 30.05.1990 roku. Nie zmienia ona jednak nic w sposobie zarządzania zasobami obiektów zabytkowych, nie nakłada ani nie zwalnia zarządców z żadnych obowiązków, nie ustanawia wzmoczonego reżimu ochrony substancji zabytkowej.

MAG - Muzeum Archeologiczne w Gdańsku. Prowadziło badania archeologiczne na Westerplatte w okresie 2006 - 2007.

Mewi Szaniec - pozostałość małego pruskiego fortu - baterii artylerii nadbrzeżnej z lat 40. XIX wieku, wzniesionej na miejscu baterii z czasów napoleońskich, miejsce kapitulacji polskiego garnizonu 7.09.1939. W tym opracowaniu także obszar przewidziany do rewaloryzacji, jako drugi obok części obszaru WST element „Pola Bitwy” – „Parku Pamięci Narodowej Westerplatte 1939” - terenu działalności Muzeum Wojny 1939, filii MIIWŚ, lub ewentualnie innej Państwowej Instytucji Kultury zarządzającej tym terenem.

MIIWŚ - „Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku”. Muzeum, Państwowa Instytucja Kultury, powstała w 2017 r. w wyniku połączenia poprzednio powstałych 2 muzeów: Muzeum II Wojny Światowej” i „Muzeum Westerplatte i Wojny 1939 roku”, zleciennodawca niniejszego opracowania.

MKZ - Miejski Konserwator Zabytków.

MPZP - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego to akt prawa miejscowego przyjmowany w formie uchwały rady gminy, określający przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, a także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego. Składa się z części tekstowej (uchwała) oraz graficznej (załącznik do uchwały). Ustalenia planu miejscowego, wraz z innymi przepisami, kształtują sposób

wykonywania prawa własności nieruchomości. Obecny MPZP dla obszaru Westerplatte - Twierdza Wisłoujście, Nr III/29/2002 przyjęto 5.12.2002 r.

MWiW1939 - „Muzeum Westerplatte i Wojny 1939 roku”, muzeum powołane przez MKiDN w 2016 roku, kontynuujące działania powołanego w 2007, a zlikwidowanego rok później Muzeum Westerplatte - Oddziału Muzeum Historii Polski; w 2017 roku połączone z MIIWŚ.

„Park Pamięci Narodowej -Westerplatte 1939” - nazwa koncepcji opracowanej przez dr Krzysztofa Biskupa i arch. I. Strzoka w latach 1985 - 2009, obszarowo obejmującej początkowo Westerplatte, Szaniec Mewi i Twierdzę Wisłoujście, a następnie, po 2005 roku, tylko te dwa pierwsze obszary. W opracowywanej obecnie koncepcji i w tym opracowaniu używana jako nazwa obszaru postulowanego do rewaloryzacji, obejmującego „Pole Bitwy” i „Szaniec Mewi”.

SRH Westerplatte - Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznej Westerplatte, organizacja społeczna zajmująca się od lat ratowaniem pamiątek historycznych związanych z WST.

„Studium” - „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gdańska”, dokument określający strategię rozwoju przestrzennego w perspektywie do 30 lat, będący podstawą uchwalania nowych MPZP. Obecnie przygotowywane dla Gdańska „Studium” wyłożono do konsultacji w 2017 roku. Jego ukończenie przewiduje się na przełomie 2017 i 2018 roku. <http://www.gdansk.pl/studium/Gotowy-projekt-nowego-Studium-dla-Gdanska,a,80172> .

WPKZ - Wojewódzki Pomorski Konserwator Zabytków.

WST - Wojskowa Składnica Tranzytowa (na Westerplatte). Oficjalna nazwa polskiej placówki wojskowej na półwyspie Westerplatte w okresie międzywojennym.

WUOZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków.

Wysokość zabudowy - wysokość zabudowy mierzona od naturalnej warstwy terenu w najniższym punkcie obrysu budynku do kalenicy lub najwyższego punktu na pokryciu kubatury bez masztów odgromnikowych, anten i kominów w metrach. Istotny czynnik zagospodarowania, określany w MPZP.

1.4. CEL OPRACOWANIA. OBECNY MPZP A WYMOGI OCHRONY MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

Opracowanie zostało wykonane w celu zainicjowania zmiany obowiązującego aktualnie MPZP dla obszaru Westerplatte - Wisłoujście. Autor nie ponosi odpowiedzialności za nieuprawnione używanie „Opracowania” lub jego części.

Aktualnie obowiązującym dla obszaru Westerplatte - Wisłoujście jest Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Westerplatte - Twierdza Wisłoujście” uchwalony w 5.12.2002 r (Nr Uchwały III/29/2002, Nr Planu 1303, Dz.Urz. Nr 17 z 3 lutego 2003, poz. 183, z poprawkami w Dz.Urz. Nr 14 poz. 292).

Jego zapisy biorą pod uwagę fakt uznania Westerplatte za Pomnik Historii oraz wpisy zarówno obszaru, jak i poszczególnych (choć nie wszystkich) zabytków lub ich reliktywów do Rejestru Zabytków, dokonane decyzjami WUOZ w Gdańsku. Niektóre obiekty zabytkowe są w nim błędnie oznaczone, np. oznaczono tylko poszczególne obiekty murowane Szańca Mewiego, chociaż powinny być chronione łącznie z pozostałościami jego dzieł ziemnych. Nie uwzględniono też obiektów znanych, ale odkrytych dopiero po 2005 roku w toku prac archeologicznych.

W tym MPZP przyjęto de facto zasadę „**biernej ochrony**” obszaru zabytkowego, która okazała się w praktyce niewystarczającą dla zapobieżenia niszczeniu zabytków, a w szczególności całego krajobrazu kulturowego i doprowadziła do stanu, w którym nie jest dopuszczalne (z punktu widzenia prawa lokalnego) wprowadzenie jakichkolwiek nowych kubatur, nawet odtworzenia obiektów historycznych. Zasadę tę uzupełnia fakt, że zdecydowana większość Westerplatte, ta nie podlegająca jurysdykcji MON oraz nie użytkowana przez Port, została określona jako „62 - zieleń dostępna”, co oznacza, według tegoż MPZP: „parki, lasy, skwery, zielone tereny rekreacyjne itd. Dopuszcza się funkcje związane z obsługą użytkowników jak np. wypożyczalnie sprzętu turystycznego, rowerów, mała gastronomia, szalety, obsługa turystyczna, mała architektura, działalność handlowa i gastronomiczna z obiektów nie wymagających pozwolenia na budowę, jak np. sprzedaż z pojazdów mechanicznych lub przenośnych straganów rozstawionych tylko na czas sprzedaży (wymagane pozwolenie właściciela lub władającego terenem)”

W obecnym stanie MPZP pozwala dokonywać zabiegów konserwatorskich, jednak nie budowy nowych obiektów lub też odbudowy dawnych obiektów (historycznych). MPZP nie precyzuje (co jest rzeczą normalną) jakie „kategorie zabiegów konserwatorskich” są dopuszczalne, jednak poprzez sam zakaz wnoszenia nowych kubatur eliminuje możliwość zastosowania takich kategorii zabiegów konserwatorskich jak „odtworzenie” oraz „nowe uzupełnienie”. Obie te kategorie (w odróżnieniu od „uczynienia” i „renowacji”) polegają bowiem na „odbudowie” obiektu historycznego.

Zasada „biernej ochrony” okazała się jednak nieskuteczna zarówno wobec wandalów niszczących XIX-wieczny Szaniec Mewi w poszukiwaniu złomu, jak i różnych spółek i instytucji publicznych, projektujących i budujących obiekty infrastruktury technicznej z każdej z trzech dostępnych stron półwyspu.

Takimi obiektami, silnie degradującymi krajobraz historyczny Westerplatte są wybudowane już w XXI wieku: nabrzeże z halą magazynową oraz umocnienie brzegowe od strony Zatoki Gdańskiej.

W 2007 roku uniemożliwiliśmy rozpoczęcie budowy ronda w miejscu historycznej stacji kolejowej Westerplatte. Jednak obecnie rozwijane plany budowy:

- węzła drogowego dla tzw. Portu Zewnętrznego,
- poszerzenia kanału portowego kosztem zabytkowego Szańca Mewiego,
- pirsów, nabrzeży i wielkogabarytowych hal magazynowych tzw. Portu Zewnętrznego,

stanowią poważne zagrożenie dla tych niewielkich resztek krajobrazu historycznego pola bitwy, które jeszcze zachowały się do naszych czasów mimo wszystkich niszczyielskich działań wyburzeniowych i budowlanych z lat 1945-2009.

Należy mieć świadomość, że działania wojenne w bardzo niewielkim stopniu uszkodziły duże budowle WST. Ich zniszczenie to w znakomitej większości efekt różnych inicjatyw powojennych, mimo oficjalnie deklarowanego szacunku dla symbolicznego miejsca. Podkreślenie tego faktu jest istotne dla zrozumienia przyjętej w Opracowaniu koncepcji rewaloryzacji „Pola Bitwy”, bowiem na ewentualne, sugerowane przez nas, odtworzenia niektórych budowli nie należy patrzeć jak na „budowanie atrap” obiektów zniszczonych w czasie historycznych walk, lecz odtworzenie substancji zniszczonej najczęściej w wyniku wandalizmu, braku wyobraźni oraz z przyczyn natury ideologicznej.

Celem zmiany MPZP jest stworzenie warunków prawnych dla przeprowadzenia kompleksowej rewaloryzacji terenu „Pola Bitwy” oraz wprowadzenia nań funkcji edukacyjnych i towarzyszących im usługowych, tj. muzealnych, ekspozycyjnych, naukowych oraz - w pewnym zakresie - rekreacyjnych.

W przedstawionych na planszach graficznych „Analizach” dokonano szczegółowego (jak na skalę urbanistyczną) przeglądu potencjału historycznych budowli i ich reliktywów oraz walorów krajobrazowych, które należy objąć aktywną ochroną. Ważnym zagadnieniem jest usunięcie szpecących i zacierających historyczny pejzaż elementów infrastruktury drogowej i usługowej.

Proponowanych lokalizacji nowych kubatur nie należy sumować. Takie podejście byłoby nierealistyczne, ponieważ nie ma tak dużego zapotrzebowania na nowe (odtworzane) kubatury. Celem analizy było jedynie wskazanie obszarów na których można zlokalizować - opcjonalnie - nowe kubatury: A. nadziemne, głównie stworzone w oparciu o odtworzenia obiektów zabytkowych oraz / lub B. podziemne lub w większości podziemne, zlokalizowane w sąsiedztwie kopca z pomnikiem. Można założyć że realne potrzeby nowoczesnych ekspozycji muzealnych i ich zaplecza mogą być zapewnione przez 30-40 % wszystkich zaproponowanych lokalizacji łącznie. Wskazanie większej niż obecnie ich ilości wydaje się niezbędne i należy je traktować jako umożliwienie kreatywnego podejścia do projektowania i antycypację różnych koncepcji architektonicznych i muzealnych, nie ograniczających się jedynie do konserwatorskiej „koncepcji odtworzeniowej”.

Opracowanie wykonano w adekwatnej do celu, urbanistycznej skali. Ta skala dokładności, przyjęta zgodnie z normami dla tego typu opracowań oraz na podstawie udostępnionej przez Zamawiającego dokumentacji geodezyjnej (1/1000, a w przypadku

niektórych obiektów 1/500) oznacza, że w przypadku przeprowadzenia podziałów terenu oraz prac projektowych należy bezwzględnie korzystać z dokładniejszej, uaktualnionej dokumentacji oraz pomiarów geodezyjnych.

1.5. ZAKRES PRZESTRZENNY OPRACOWANIA

Opracowanie obejmuje formalnie cały obszar Półwyspu Westerplatte w Gdańsku, przy czym za granicę półwyspu przyjęto linię biegnącą od wschodniej krawędzi parkingu przy skrzyżowaniu ul. Mjr H. Sucharskiego z ul. Kpt. W. Poinca do Nabrzeża Siarkowego na południe od dawnej fosy Szańca Mewiego.

Obszar ten, za wyjątkiem Szańca Mewiego, który nie jest częścią „Pomnika Historii” i części Parkingu przy ul. Poinca - jest objęty jednym wpisem do Rejestru Zabytków (jak pokazano na Planszach 2-5): Wpis do rejestru zabytków pod nazwą „Pole bitewne na półwyspie Westerplatte w Gdańsku” (decyzja A-1219 z 17.05.2001), o pow. 64,5 ha.

Wpis całego terenu półwyspu Westerplatte do Rejestru Zabytków (i na listę „Pomników Historii” - rozporządzeniem Prezydenta RP z dnia 22 sierpnia 2003 r. Dziennik Ustaw RP nr 148 z 2003, poz. 1448), ma jednak realnie bardzo niewielki wpływ na politykę przestrzenną władz Portu Gdańskiego w zakresie gospodarowania na terminalu, jak i na MON i MSWiA w zakresie działań na ich zamkniętym obszarze.

Z powyższego powodu niniejsze „Opracowanie” ogranicza się w zakresie przestrzennym do terenów, na których ich przyszły administrujący może realnie prowadzić własną, spójną, zorientowaną na ochronę substancji zabytkowej politykę przestrzenną. Tereny terminalu, MON i MSWiA nie są nim objęte ponieważ Zleceniodawca (MIIWŚ) ani jego organ założycielski (MKiDN), ani inna instytucja kultury nie ma realnego wpływu na stan obszarów pod zarządem tych instytucji.

Dla odróżnienia obszaru wpisanego do Rejestru Zabytków od obszaru niniejszego Opracowania, przyjęto dla tego ostatniego roboczą nazwę „Pole Bitwy”.

Działki leżące na terenie „Pola Bitwy” są własnością Skarbu Państwa, przy czym zdecydowana większość znajduje się we władaniu Starosty, w tym przypadku Prezydenta Miasta Gdańska.

Do obszaru „Pola Bitwy” początkowo planowano włączenie 3 działek, tj.:

- działki 3/2, będącej obecnie we władaniu MSWiA, z zabytkowym budynkiem „Elektrowni”,
- działki 8/2, stan władania j.w., sąsiadującej z działką MON z Wartownią Nr 4,
- działki 8/3, będącej obecnie we władaniu MON, z budynkiem Wartowni Nr 4, (fragment działki o pow. 5864 m²).

Fragmenty tych terenów, administrowanych przez MSWiA oraz MON, wskazane w pierwszej koncepcji niniejszego opracowania, miały zostać przekazane przez obecnych zarządzających podmiotowi, który zarządzałby Polem Bitwy, tj. najprawdopodobniej Muzeum Westerplatte i Wojny 1939, Oddziałowi Muzeum II Wojny Światowej. Dla umożliwienia skutecznego gospodarowania tymi działkami i położonymi na ich terenie budynkami, wzmiankowane tereny miały zostać objęte zapisami przygotowywanego

obecnie Studium oraz, w dalszej kolejności, nowego MPZP. Instytucje zarządzające tymi terenami, pomimo wcześniejszych sygnałów pozytywnych, nie wyraziły jednak na to ostatecznie zgody. W związku z tym wyżej wzmiankowane 3 działki nie są włączone do obszaru „Pola Bitwy” i propozycji zmiany MPZP.

Teren Mewiego Szańca jest aktualnie podzielony pomiędzy 2 zarządzających, przy czym obszar zasypanej fosy lewego barku i lewego czoła Szańca pozostaje poza obszarem możliwej rewaloryzacji (jest użytkowany przez Urząd Morski). Pozostały teren - w trakcie procedury wpisu do Rejestru Zabytków - powinien zostać przejęty przez podmiot zarządzający „Polem Bitwy”.

2. OPIS KONCEPCJI

2.1. PUNKT WYJŚCIA DLA KONCEPCJI REWITALIZACJI

Pole bitwy Westerplatte jest jednym z 4 „Pomników Historii” i 5 wpisanych jako takie do Rejestru, obok Grunwaldu, Maciejowic, Raławic i Raszyna.

Podstawową wartością terenu Westerplatte jest jego symboliczna rola w zbiorowej świadomości Polaków, a nawet obcokrajowców z naszego kręgu kulturowego. To ona - a nie materialne ślady przeszłości - przyciąga rocznie blisko pół miliona turystów. Natomiast naszą rolą powinno być takie zagospodarowanie tego terenu, które jest godne „Pomnika Historii” oraz pozwoli opowiedzieć o początku II Wojny Światowej w scenerii możliwie zbliżonej do autentycznej.

Substancją chronioną na Westerplatte są zachowane w różnym stopniu relikty pola bitewnego, tj. budowle, ich ruiny, fundamenty, elementy systemu obronnego (fortyfikacje) i komunikacyjnego (torowiska, magazyny, drogi „parkowe”, aleje). Ich rozrzucenie na dużym obszarze powoduje konieczność rozwiązania kwestii sprawnego ruchu zwiedzających. Ruch samochodowy należy ograniczyć do absolutnego minimum.

Obiekty muzealne na Westerplatte powinny w pierwszym rzędzie pokazać relikty pola bitwy oraz obiektów WST. Powinno się uczytelnić relikty autentycznej substancji zabytkowej.

2.2. KRYTYCZNE UWAGI DO OBOWIĄZUJĄCEGO MPZP

Jak wspomniano już w p. 1.3., aktualny MPZP pozwala dokonywać zabiegów konserwatorskich, jednak nie budowy nowych obiektów lub też odbudowy dawnych (historycznych) obiektów.

Tymczasem po pracach rewaloryzacyjnych, wykonywanych przez WUOZ w Gdańsku w latach 2007-2009 doszliśmy do punktu, w którym zaistniały warunki - i potrzeba - stworzenia na Westerplatte placówki muzealnej z prawdziwego zdarzenia, ukazującej w tym oryginalnym miejscu wydarzenia z września 1939 roku oraz zabytki odnajdywane w czasie wykopalisk. Poszerzenie koncepcji Muzeum Westerplatte o dzieje Wojny Obronnej 1939 roku stwarza dodatkowe - względem koncepcji w lat 2007-2009 - zapotrzebowanie na kubatury wystawiennicze i towarzyszące. Wzrastający ruch turystyczny wymaga także znacznej poprawy zaplecza sanitarnego i innych usług. Te przyczyny wskazują na konieczność zmiany MPZP w sposób który pozwoli na stworzenie na obszarze „Pola Bitwy” kubatur / powierzchni użytkowych o funkcjach usług turystycznych, upamiętniających i edukacyjnych (oraz towarzyszących), jednocześnie precyzując ograniczenia inwestycyjne na tym obszarze i w jego otoczeniu.

2.3. ELEMENTY HISTORYCZNE I KRAJOBRAZOWE WSKAZANE DO OCHRONY - PLANSZA Nr 2

OSIE WIDOKOWE I PANORAMY

W przypadku Westerplatte praktycznie całkowitemu zatarciu uległy historyczne założenia przestrzenne zarówno kurortu jak i obszaru umocnionego, a wraz z nimi mniej lub bardziej zaplanowane osie widokowe i panoramy.

Za taką panoramę (lub atrakcyjną krajobrazowo sekwencją elementów krajobrazowych wzniesionych ludzką ręką) mogliśmy z pewnością uznać **łańcuch 5 dzieł ziemno-murowanych usytuowanych wzdłuż kanału portowego**, z których pozostał zburzony w ponad połowie Szaniec Mewi. Ta panorama jest stracona na zawsze. Natomiast elewacja Szańca od strony kanału, po rewaloryzacji lub innych zabiegach konserwatorskich, będzie ważnym akcentem architektonicznym panoramy nabrzeża Westerplatte.

Z założeń kurortowych, zaadoptowanych w części przez WST, pozostały jedynie **słabo identyfikowalne ślady odrostów drzew tworzących niegdyś szpalery wysokiej zieleni**. Można pokusić się o przynajmniej fragmentaryczne przywrócenie części założenia drogowego kurortu, szczególnie przy odtwarzaniu / uczytelnianiu części budowli Składnicy.

Czerwony Mur, element wzniesiony po 1920 roku, choć nie posiadający żadnych walorów estetycznych i obcy w pejzażu półwyspu, uzyskał dla nas rangę symboliczną 1 września 1939 i jako taki powinien być odtworzony lub co najmniej uczytelniony na maksymalnej możliwej długości. Do 1939 stanowił wyraźną granicę w niezadrzewionym, płaskim terenie.

Usypanie po 1950 roku gruzowiska od strony Zatoki, a w latach 2009-2015 wzniesienie betonowego umocnienia brzegowego **zniszczyło optyczny kontakt półwyspu z morzem**. Ponieważ jednak sama plaża jak i falochron z blachy falistej z początku XX wieku w pewnym stopniu ocalały, wskazana jest ich ochrona przed jakąkolwiek zabudową i tym samym ochrona widoku z Placówki Fort na lewą flankę WST, zbliżonego do tego, jaki mieli żołnierze w 1939 roku.

Dwie obecne osie widokowe, stworzone po 1966 roku, są związane z nowymi alejami, jedna z widokiem na kopiec, druga - na ruiny Nowych Koszar.

Pierwsza z osi widokowych częściowo nawiązuje do alejki sprzed 1939 roku i mogłaby nabrać znaczenia po odbudowie skrzydła północnego Nowych Koszar, stając się jednocześnie drogą łączącą ten budynek z obiektami zespołu Starych Koszar, przy założeniu, że i one zostałyby w jakiś sposób odtworzone.

Druga oś widokowa pozostanie ważna w związku z istnieniem pomnika i należy ją potraktować jako strefę ochrony ekspozycji kopca. Jednocześnie uważamy za możliwe zlokalizowanie bardzo niskiej (i znacznie pogrążonej w gruncie) zabudowy o charakterze upamiętniającym wokół kopca pomnika, pod warunkiem, że nie będzie stanowić

dysonansu architektonicznego, a szczególnie wysokościowego, i nie zakłóci chronionej osi widokowej.

Obowiązujący obecnie MPZP wskazuje na inną oś widokową, w poprzek ulicy Mjr H.Sucharskiego, na kierunku Nowy Port – Zatoka Gdańska, nam jednak trudno dopatrzeć się jakiegokolwiek osi widokowej w tym miejscu, mamy jedynie do czynienia z otwarciem (częściowo przysłoniętym drzewostanem) widoku na morze i na Nowy Port. Chroniąc ten teren przed przypadkową zabudową, wskazujemy na niego jako na strefę ochrony ekspozycji Czerwonego Muru i otulinę obszaru zabytkowego. Powinien pozostać niezabudowany, z jedynym wyjątkiem niskiej (max 4 m), złożonej z niewielkich kubatur i dobrze wpisanej w krajobraz zabudowy usługowej towarzyszącej parkingowi i nowej pętli autobusowej proponowanej przy skrzyżowaniu ulic Sucharskiego i Poinca.

PUNKTY WIDOKOWE

Kopiec pomnika. Kopiec widokowy, zaprojektowany tak, by zapewniać widok w zakresie 360 stopni, w wyniku rozrostu drzewostanu od strony Zatoki nie pozwala w ogóle na dostrzeżenie morza. Z tej przyczyny jest zaznaczony jako punkt zorientowany ku miastu. Wskazane są prace umacniające stoki kopca. Należy rozważyć wykonanie ukrytej w nasypie kubatury dla podziemnej windy dla niepełnosprawnych (ten przypadek wskazano na Planie Nr 4 „Projekt Zmian MPZP”)

Wieża obserwacyjna (dalmierza) BAS. Pozwala na obserwacje Zatoki Gdańskiej, dostęp na nią jest jednak i pozostać musi (ze względów natury konserwatorskiej) znacznie ograniczony (po wąskich stalowych drabinkach). W 2007 r. przeprowadzono tu prace konserwatorskie.

Wały prawego i lewego barku Szańca Mewiego. Punktem widokowym otwartym na Nowy Port, w zakresie od Twierdzy Wisłoujście na południu aż do kopca z pomnikiem na północnym zachodzie - zlokalizowanym w dodatku naprzeciwko neogotyckiego kościoła - mogłyby stać się zrewaloryzowane wały Szańca Mewiego. Z racji bezpośredniego sąsiedztwa kanału portowego ten punkt widokowy może być bardzo atrakcyjny.

WIZUALNE GRANICE / KRAWĘDZIE TERENU CHRONIONEGO

Należy otoczyć ochroną i podkreślić przy projektowaniu przekształceń przestrzennych architektoniczne (przy braku naturalnych, utraconych w wyniku przekształceń geotechnicznych i hydrotechnicznych) wyznaczniki dawnego terenu WST. Są nimi: Czerwony Mur i falochron z blachy falistej od strony plaży.

Te elementy przestrzenne są związane z krawędziami (liniami, elewacjami) i osiami widokowymi które przedstawiono na Planie Nr 2.

Czerwony Mur. Mur należy bezwzględnie uczynić na całej dostępnej jeszcze powierzchni terenu, przez który przebiegał, co oznacza de facto jedynie obszar od plaży do budynku terminalu promowego. To uczynienie powinno w maksymalnym stopniu polegać na odtworzeniu Czerwonego Muru w jego oryginalnej, surowej formie, z zastosowaniem historycznej cegły, analogicznie do odtworzenia zapoczątkowanego w 2007 roku.

Falochron. Falochron z blachy falistej, pochodzący z okresu 1900-1918, gdy powszechnie używano łukowato wygiętych arkuszy falistej ocynkowanej blachy stalowej do konstrukcji typu biernych schronów tunelowych piechoty. Falochron nosi do dziś ślady po pociskach karabinowych z września 1939. Niestety w ostatnich latach (2008-2015) zniszczono jego kolejne fragmenty, a część zasypano ziemią i piaskiem.

Plaża. Plaża od strony Zatoki Gdańskiej jest jednym z nielicznych miejsc przypominających konfiguracją pole bitwy z września 1939, mimo że budowa umocnień brzegowych w latach 60., następnie w 2009-2012 ostatecznie zlikwidowała widok z terenu półwyspu na morze. Tym niemniej należy przywrócić do stanu możliwie bliskiego historycznemu oś widokową wzdłuż plaży (oś zaznaczona na Planie Nr 2) pokrywającą się z kierunkiem niemieckiego ataku z 1.09.1939, na przedpolu „Placówki Fort”. W tym zakresie mieści się usunięcie wykonanych w okresie 2009-2013 ahistorycznych drózek betonowych i brukowanych prowadzących z terenu WST na nowe umocnienie brzegowe.

OBIEKTY DO USUNIĘCIA

Różnice względem obowiązującego MPZP.

Zasadniczą różnicą w stosunku do obowiązującego obecnie MPZP w odniesieniu do obiektów przewidzianych do usunięcia jest postulat objęcia ochroną 2 budynków drewnianych stojących w miejscu lewego czoła Mewiego Szańca. Analiza ikonografii dotyczącej tego miejsca wskazuje, że są to pozostałości zabudowy drewnianej tzw. warsztatów portowych, których większość - jak się przyjmuje w literaturze - spłonęła w wyniku ostrzału z pancernika Schleswig-Holstein. Istnieją świadectwa, wedle których baraki te były wykorzystywane przez Niemców jako mieszkalne dla więźniów filii obozu Stutthof, pracujących na Westerplatte. Przy założeniu, że Szaniec Mewi zostanie włączony do Muzeum Westerplatte jako istotny element narracji historycznej dotyczącej XIX-XXw., ochrona tych 2 obiektów wydaje się całkowicie uzasadniona. Mogłyby, a nawet powinny stać się elementami ekspozycji historycznej obrazującej terror hitlerowski na Pomorzu i funkcjonowanie filii obozu Stutthof na Westerplatte.

Obiekty wskazane do usunięcia (całkowitego lub do przemieszczenia) są zaznaczone na Planie Nr 4 „Projekt Zmian MPZP” czerwonymi znakami „X”. Są to w szczególności:

Ahistoryczna zabudowa wokół Parkingu Nr 1. Obiekty wzniesione jako zaplecze usługowo - sanitarne i wiata autobusowa są elementami estetycznie obcymi i agresywnymi w przestrzeni parkowej, a także noszącymi wszelkie ujemne efekty niskiej jakości wykonania (typowej dla lat 60. XX w.), nasilające się z upływem czasu. W dodatku służą one funkcjom, które, jako drugorzędne, powinny być ukryte lub znacznie mniej eksponowane. Tymczasem ich lokalizacja i skala uczyniły z nich jedno z 2 „centrów grawitacji” całego założenia parkowego (drugim jest kopiec z pomnikiem). Powinny zostać w całości zlikwidowane, jak i parking, któremu towarzyszą.

Rejon Starych Koszar. Ahistoryczne obiekty (baraki) znajdujące się w rejonie niezachowanych Starych Koszar powinny zostać w całości usunięte.

Betonowe stelaże ekspozycyjne z 2009 roku. Betonowe konstrukcje zostały ustawione bez związku z historycznym kontekstem pola bitewnego, co gorsze, w niektórych miejscach ich istnienie uniemożliwia odtworzenie, a nawet chociażby uczynienie śladów historycznych obiektów. Stelaże te mogą natomiast być wykorzystane poza „Polem Bitwy”, jako element informacji wizualnej w przestrzeni miejskiej, jeśli uznać ich walor funkcjonalny / estetyczny.

Betonowy blok tworzący napis „WESTERPLATTE”, zlokalizowany w latach 70. XX w. w rejonie pomiędzy dawną stacją kolejową a Magazynem Nr 1, jest elementem ahistorycznym, a także zakłócającym percepcję historycznej przestrzeni dawnej WST. Sprawia wrażenie kompozycji przestrzennej „informującej” o wejściu na Westerplatte, rodzaju „tablicy informacyjnej”, tymczasem znajduje się już około 100 m za dawną granicą WST, nie mając żadnego logicznego związku z terenem, na którym się znajduje (i od lat jest zarośnięta krzakami). Ta forma przestrzenna posiada jednak widoczne walory rzeźbiarskie i jako taka powinna być wyeksponowana, stanowiąc akcent przestrzenny oznaczający drogę lub wjazd na Westerplatte, np. w rejonie zewnętrznego parkingu lub przy trasie Sucharskiego.

OBIEKTY DO REKOMPOZYCJI

Praktycznie wszystkie współczesne obiekty budowlane wzniesione po 1945 roku, o ile nie są postulowane do usunięcia wymagają rekompozycji w celu zminimalizowania ich negatywnego - z punktu widzenia ochrony krajobrazu obszaru zabytkowego - oddziaływania.

Na obszarze postulowanego „Pola Bitwy” nie wskazuje się obiektów do rekompozycji ponieważ szpecące obiekty ahistoryczne są postulowane do całkowitej likwidacji. Takie zalecenie proponuje się dla obiektów Urzędu Morskiego (budynek biurowy, jego otoczenie i ogrodzenie) przy Mewim Szańcu.

2.4. ANALIZA UWARUNKOWAŃ PRZYRODNICZYCH

2.4.1. STAN OBECNY

Obszar „Pola Bitwy” Westerplatte jest obecnie licznie zadrzewiony, przy czym paradoksalnie duże skupiska drzew o leśnym charakterze znajdują się wzdłuż dawnych torowisk, gdzie były one dość rzadkie przed wojną, natomiast tam, gdzie mieliśmy w 1939 roku do czynienia z „lasem” znajduje się wybetonowany plac składowy Portu.

W 2007 r. na zlecenie WUOZ w Gdańsku zespół pod kierownictwem arch. Bogdana Ciecholewskiego wykonał inwentaryzację zieleni na półwyspie Westerplatte w jego części dostępnej (część znajdująca się w gestii MON nie jest interesująca z tego punktu widzenia i jest praktycznie pozbawiona zieleni wysokiej na północ od Basenu Amunicyjnego). Opracowanie to wskazało na istnienie – w masywie obecnej zieleni wysokiej - reliktyw układu parkowego związanego z kompozycją zieleni kurortu z XIX - XX w.

Opracowanie znajduje się w archiwum WUOZ w Gdańsku.

2.4.2. PROPOZYCJE

Proponuje się dogęścić wysoką i średniopienną zieleń wzdłuż granicy z placem składowym terminalu w celu stworzenia gęstej bariery optycznej na całej długości płotu tegoż terminalu.

Proponuje się dokonać nieznacznych przecinek w masywie wysokiej roślinności na linii dawnego „głównego obwodu obronnego” pomiędzy wartowniami 3, 4 i 5.

Przywróceniu części dawnej sieci dróg pieszych i pieszo-jezdnych powinno towarzyszyć odnowienie szpalerów drzew pierwotnie je ocieniających.

Parking Nr 3 po przebudowie powinien mieć minimum połowę powierzchni biologicznie czynnej.

Parking dla personelu (i niepełnosprawnych) na terenie Pola Bitwy powinien posiadać całą powierzchnię biologicznie czynną (żwir, geokraty plastikowe).

Ewentualne nowe kubatury podziemne powinny być przykryte warstwą ziemi wystarczającą dla naturalnego wzrostu niskiej i średniopiennej roślinności.

2.5. ANALIZA MOŻLIWOŚCI INWESTYCYJNYCH ORAZ INFRASTRUKTURY DO USUNIĘCIA

2.5.1. MOŻLIWOŚCI LOKALIZACJI NOWYCH KUBATUR / POWIERZCHNI UŻYTKOWYCH

Cel analizy. Podstawowym postulatem tego opracowania jest dopuszczenie przez nowy M.P.Z.P. budowy (odbudowy) powierzchni użytkowych, w przeważającej mierze spełniających funkcje usług dla kultury, oświaty i turystyki z niezbędną ilością funkcji towarzyszących.

Potrzeba Muzeum. Przesłanką dla planowania na Polu Bitwy budowy nowych kubatur jest rozwijany od ponad 10 lat projekt budowy Muzeum Westerplatte (obecnie Muzeum Westerplatte i Wojny 1939). Uderzający jest kontrast pomiędzy międzynarodową sławą Westerplatte (jedyne pole bitwy II W.S. w Polsce identyfikowane przez znaczną część Europejczyków) a jego stanem obecnym, gdy nie ma tam żadnej znaczącej ekspozycji dla turystów, których liczba jest szacowana na pół miliona rocznie.

Ograniczenia budowlane. Ochrona krajobrazu kulturowego jest głównym czynnikiem kształtującym listę ograniczeń i wytycznych budowlanych, które powinny zostać zapisane w MPZP i uzupełnione/uszczegółowione precyzyjnymi wytycznymi konserwatorskimi ustalonymi przez WUOZ.

Proponuję przyjęcie 2 zasadniczych sposobów podejścia do tworzenia nowych kubatur/powierzchni użytkowych:

A. Odtworzenia obiektów historycznych, przy czym odtworzenie jest traktowane jako kategoria zabiegu konserwatorskiego. W pewnych sytuacjach można dopuścić zastosowanie zabiegu określanego jako nowe uzupełnienie. W obu przypadkach kubatura (nadziemna) budowli jest tożsama z kubaturą pierwotnie istniejącą w tym miejscu. Dopuszczona powinna być możliwość przekrycia patia / dziedzińca otoczonego przynajmniej z 3 stron historycznymi budynkami, przy czym przekrycie powinno być niższe niż średnia wysokość najwyższego z okalających dziedzińców budynków. W przypadku nowych uzupełnień ich materiał i kolorystyka powinny być jak najmniej rzucające się w oczy. Można zaproponować (w „Wytycznych Konserwatorskich”) listę materiałów elewacyjnych i dopuszczalnych kolorów.

B1. Tworzenie całkowicie nowych obiektów. Byłoby to dopuszczalne tylko pod istniejącymi lub odtwarzanymi, historycznymi nasypami ziemnymi. Budowa kubatur łączących obiekty historyczne z podziemnymi powinna być ograniczona do absolutnego minimum. Taki przypadek można zilustrować przekrojem przez małe magazyny amunicyjne, których kilka (2-3) można by wykorzystać dla ukrycia wejść do zlokalizowanych pod odtworzonymi wałami nowoczesnych pomieszczeń sanitarnych lub technicznych. Na Planszy Nr 2 i Nr 4 zaznaczono obiekty historyczne, nieistniejące obecnie, których odtworzenie w historycznych formach powinno zostać dopuszczone. Największymi są zespół Starych Koszar oraz Nowe Koszary. Dwa odrębne obiekty godne rozważania to 2 wille: oficerska i podoficerska. Celowe wydaje się odtworzenie Magazynu Nr 1. Nie znaczy to wcale, że planuje się odtworzenie ich wszystkich. Wybór będzie zależał od koncepcji muzeograficznej oraz budżetu.

B2. Wariantem tej propozycji jest wskazanie możliwości rozwiązania problemu nowych kubatur poprzez budowę szerokoprzestrzennych hal wystawowych w całości zlokalizowanych pod ziemią lub tylko nieznacznie podnoszących poziom terenu, zawsze jednak posiadających dachy zakryte płaszczem ziemnym z naturalną roślinnością. Z racji troski o zachowanie krajobrazu Pola Bitwy w stanie nie pogorszonym, taka możliwość występuje jedynie w otoczeniu kopca z Pomnikiem. Na Planszy Nr.4 zaproponowano 2 wariantowe lokalizacje, od strony południowo - zachodniej i południowo - wschodniej. Kopca. Pod samym kopcem także MPZP powinien dopuścić możliwość tworzenia kubatur, chociażby dla windy/podnośnika hydraulicznego dla niepełnosprawnych. Przekroje A-B-C pokazują że możliwe jest zlokalizowanie pod betonową drogą do kopca kubatury o wysokości około 6 m w świetle, licząc jedynie od poziomu wody. MPZP powinien też dopuścić ewentualne drobne przekształcenia terenu wokół kopca, jak podniesienie go o ok. 1 m w rejonie granicy z terminalem, tak by pozwolić na bardziej amfiteatralne jego ukształtowanie. Podobny zabieg powinien być dopuszczony od strony południowo - zachodniej. W tym drugim przypadku dopuszczone może być doświetlenie podziemnej kubatury embrazurami od południowego zachodu, czyli od strony ujścia kanału portowego.

Obszar wokół Pomnika traktuję odrębnie od pozostałego terenu Pola Bitwy, bowiem na tej dużej otwartej przestrzeni nie ma żadnych reliktów historycznych budowli ani krajobrazu, ani nie toczyły się żadne walki w 1939 roku.

Bilans powierzchni użytkowych. Zaproponowane powierzchnie przekraczają o około połowę przewidywane zapotrzebowanie Muzeum na kubatury wystawiennicze i towarzyszące, jednak sugeruję by MPZP pozostawił swobodę wyboru koncepcji architektonicznych i nie ograniczał ich jedynie do odtworzeń. Jednocześnie wyraźnie zaznaczam, że koncepcja nie dopuszcza budowy zupełnie nowych, pozbawionych kontekstu i pierwowzoru historycznego obiektów nadziemnych.

2.5.2. POSTULOWANE PRZEKSZTAŁCENIA UKŁADU DROGOWEGO

Pod określeniem „historycznego układu komunikacyjnego” na Westerplatte rozumieć można sieć dróg pieszych, jezdnych oraz kolejowych z okresu ok. 1900-1945.

Po wcześniejszych drogach, związanych z fortyfikacjami nie pozostało żadnych śladów, tak jak zniknęły praktycznie wszystkie te obiekty fortyfikacyjne, włącznie z 3 dużymi bateriami dla dział i haubic 12, 15 i 21 cm, stanowiącymi elementy nowoczesnego systemu obrony wybrzeża ukończonego ok. 1900 r.

Wojsko Polskie po 1924 roku zaadaptowało sieć drogową dawnego kurortu. Po tym układzie drogowym także nie ma już praktycznie pozostałości, choć jego ślady można dostrzec analizując układ wysokiej zieleni w miejscach, gdzie niegdyś istniejące szpalery drzew dały początek odrostom tworzącym linie zadrzewień, niezwiązane zupełnie z obecnymi drogami. Jedynie fragment szerokiej drogi z rejonu Parkingu 1 do Nowych Koszar przebiega po linii dawnej drogi.

Obecny układ dróg, placów i parkingów będący wynikiem (częściowej) realizacji projektu prof. prof. Haupta i Duszeńki w końcu lat 60. XX wieku doprowadził do znacznej obszarowo i nieodwracalnej dewastacji terenu zabytkowego. Parking i

otaczająca go z 2 stron zabudowa jest jedynie agresywnym elementem w pejzażu, natomiast poprowadzenie szerokiej drogi betonowej do kopca z pomnikiem doprowadziło do ostatecznego zniszczenia pozostałości większego z 2 skrzydeł Nowych Koszar. Było to działanie ewidentnie skutkujące wyburzeniem części historycznej, polskiej budowli militarnej, której nie zniszczyli ani Niemcy w 1939, ani Rosjanie w 1945, ale dopiero saperzy LWP detonujący latach 50. niewybuchy w przyziemiu tego obiektu.

Przy uznaniu wartości artystycznych i krajobrazowych kopca z pomnikiem, mamy świadomość odmiennych warunków w których zrodził się tamten projekt. Priorytety i sposób postrzegania pola bitwy w 20 lat po zakończeniu wojny były inne niż obecnie. Można założyć że nasze, mniej abstrakcyjno-symboliczne, a bardziej konserwatorskie, uważne podejście do reliktyw historii będzie kultywowane dłużej, w miarę jak dla kolejnych pokoleń oddalać się będą czasy wojny i wzrastać będzie znaczenie oryginalnych scenarii wydarzeń historycznych.

Możliwości zmiany układu komunikacyjnego. Obecnie funkcjonująca sieć drogowa oraz parkingi (z obiektami towarzyszącymi) degradują walory krajobrazowo - historyczne Pola Bitwy. Betonowa szeroka droga od Parkingu Nr 1 do Pomnika dominuje w przestrzeni, podobnie wybetonowany pas od cmentarza do plaży. Nie mają one żadnego uzasadnienia estetycznego ani historycznego. Optycznie są bardziej wyeksponowane niż jakiegokolwiek zachowane relikty historii.

Proponuje się oprzeć rewaloryzację na powrocie, tam gdzie to możliwe, do sieci drogowej sprzed 1939 roku. Wiąże się to z usunięciem części betonowych nawierzchni, zaznaczonych na Planszy Nr 4. Rozebranie części drogi betonowej jest też niezbędne dla rewaloryzacji ruin Nowych Koszar.

Nowe drogi powinny nawiązywać do historycznych nie tylko przebiegiem ale i nawierzchniami, z wykluczeniem betonu i kostki betonowej. Na wszystkich drogach drugorzędnych o przewadze ruchu pieszego powierzchnie powinny dawać możliwość przesiąkania wody deszczowej (np. kostka na podsypce żwirowej, geokraty). Rewaloryzacji dróg musi towarzyszyć uzupełnienie wysokiej zieleni w formie szpalerów drzew analogicznych do tych z 1 poł. XX w.

Ograniczenie dostępu dla ruchu samochodowego. Ograniczenie dostępu dla ruchu samochodowego dotyczy przede wszystkim znacznego ograniczenia możliwości parkowania na terenie dawnej WST. Dwa duże parkingi powinny zostać zlikwidowane, a krajobraz przywrócony do stanu historycznego, co będzie także z korzyścią dla walorów przyrodniczych. Dojazd do ewentualnych obiektów muzealnych będzie zapewniony na ograniczonym powierzchniowo parkingu o ekologicznej nawierzchni, na wschód od Starych Koszar, wśród wysokiej zieleni w pobliżu granicy z terminalem portowym. Będzie tam też możliwość zaparkowania niezbędnej ilości samochodów pracowników, zaopatrzenia, uprzywilejowanych np. niepełnosprawnych.

Pętlę autobusową i parking autokarów należy zlokalizować poza terenem WST, w rejonie Parkingu Nr 3. Proponowana ilość stanowisk dla autokarów (8) plus pętla dla autobusów miejskich (2), a dla samochodów osobowych 260 - 280. Stamtąd transport powinny zapewnić środki komunikacji zbiorowej, głównie szynowej (drezyny) ewentualnie wózki akumulatorowe/pojazdy elektryczne.

Torowiska. W związku z postulowaną w tym opracowaniu eliminacją turystycznego ruchu samochodowego z Pola Bitwy, w celu sprawnego transportu na trasie Stacja - Fort czy też docelowo Szaniec Mewi - Elektrownia, proponuje się zastosowanie drezyn i odpowiednich („z epoki”) platform kolejowych kursujących wahadłowo po dwóch torowiskach. Wskazane jest więc nie tylko uczytelnienie przebiegu 4 bocznic kolejowych, ale także odtworzenie 2 z nich na całej długości i ewentualnie trzeciej na części długości. W ten sposób przywróci się fragmentowi „Pola Bitwy” nie tylko formy przestrzenne terenu, ale i stworzy drogi piesze oraz torowiska, po których mogą poruszać się pojazdy szynowe, zarówno użytkowe jak i eksponaty historyczne. W przyszłości możliwe byłoby połączenie Westerplatte turystycznym transportem szynowym z Szańcem Mewim a nawet Twierdzą Wisłoujście.

Istniejąca sieć drogowa do zachowania. Droga obsługująca jednostkę wojskową - będąca przedłużeniem ul. Mjr H. Sucharskiego - pozostaje stosunkowo neutralna w pejzażu Westerplatte. W przyszłości wskazana byłoby modernizacja jej nawierzchni w kierunku uzyskania efektu wtopienia się w krajobraz (np. zielonkawy w kolorze asfalt).

Parkingi. W związku z koncepcją przywrócenia Polu Bitwy wyrazu godnego Pomnika Historii Polski zakłada się likwidację Parkingów Nr 1 i Nr 2 (ok. 150 miejsc dla samochodów osobowych) i przejście ich funkcji przez znacznie rozbudowany obecny Parking Nr 3 (można liczyć, że zapewni on ok. 260 - 280 miejsc dla samochodów osobowych i 8 dla autokarów). Nie powinien on jednak sięgać na teren dawnej WST, jego północno - zachodnią granicą powinna być linia Czerwonego Muru i dawnego płotu WST. Nowy parking musi być wyposażony w infrastrukturę sanitarną, usługową, stanowiska ładowania baterii dla samochodów elektrycznych oraz około 10 miejsc dla samochodów kempingowych (z odbiorem ścieków i przyłączami energii).

Dojazd do budynków muzealnych zapewni istniejąca ul. Mjr. H. Sucharskiego oraz zmodyfikowana sieć drogowa, przy czym możliwe jest zlokalizowanie parkingu dla pracowników wzdłuż odtworzonej historycznej drogi w rejonie wzdłuż płotu terminalu promowego. Zabiegiem zasadniczej wagi dla przywrócenia „Polu Bitwy” waloru miejsca pamięci narodowej i parku jest jednak wyeliminowanie z niego turystycznego ruchu samochodowego poprzez zatrzymanie go na parkingu przed „ Czerwonym Murem”.

Kolizje. Pierwszą istotną kolizją o charakterze komunikacyjnym i krajobrazowym, wciąż pozostającą do rozwiązania, jest wjazd na teren terminalu promowego. W 2007 r. zaproponowaliśmy rozwiązanie alternatywne dla - ostatecznie zarzuconego - projektu ronda. **Rozwiązanie tego węzła drogowego jest nadal niezbędne, ale powinno być przeprowadzone w porozumieniu z MIIWS i pod ścisłym nadzorem WUOZ w Gdańsku i na podstawie opracowanych przez WUOZ wytycznych.**

Drugą, na razie potencjalną, ale bez porównania poważniejszą kolizję stworzyć może koncepcja nowego węzła drogowego o bardzo dużej przepustowości, w bezpośrednim sąsiedztwie Parkingu Nr 3, obsługującego przyszły „Port Zewnętrzny”. Taki węzeł powinien być odsunięty przynajmniej o 200m na południowy wschód od ul. Kpt W. Poinca. W żadnym przypadku nie powinien znaleźć się w strefie otuliny „Pola Bitwy”. Jego projektowanie powinno być przeprowadzone w porozumieniu z MIIWS i pod ścisłym nadzorem WUOZ w Gdańsku i na podstawie opracowanych przez WUOZ wytycznych.

Drogi wodne. Koncepcja zmiany MPZP nie zmienia sposobu użytkowania dróg wodnych, z jednym małym wyjątkiem: proponuje dopuszczenie możliwości odtworzenia fragmentu wodnej fosy Szańca Mewiego. Odpowiednio pogłębiona mogłaby stanowić małą przystań jachtową. Pozwoliłoby to także przywrócić historyczną elewację muru szyjowego i bramy z mostem zwodzonym tego fortu, które pierwotnie „wyrastały” z nawodnionej fosy.

Wszelkie prace hydrotechniczne związane z pogłębieniami kanału portowego lub przebudową nabrzeża w rejonie Szańca Mewiego **już na etapie projektowania powinny być przeprowadzone w porozumieniu z MIIWŚ i pod ścisłym nadzorem WUOZ w Gdańsku i bezwzględnie na podstawie opracowanych przez WUOZ wytycznych konserwatorskich, z czym niestety nie mamy obecnie do czynienia.**

ZAKONCZENIE.

Pomnik Historii Polski i symbol jakim jest Westerplatte zasługuje na rewaloryzację godną tego miejsca i milionów ludzi którzy je odwiedzają. Zmiana MPZP jest dla tego celu niezbędna.

mgr inż. arch Igor Zbigniew Strzok

Gdańsk, grudzień 2017

3. Bibliografia dotycząca fortyfikacji Westerplatte oraz aspektów architektoniczno-konserwatorskich.

- Bogdanowski J.: *Architektura obronna*, Warszawa 1996.
- Bogdanowski J.: *Krajobraz warowny XIX/XX w. - Dzieje i rewaloryzacja*, Kraków 1993.
- Bogdanowski J.: Polska architektura obronna. Podstawowe pojęcia i terminologia, (w:) *Ochrona Zabytków Architektury Obronnej*, Giżycko 1997.
- Biskup K., Strzok I.: *Fortyfikacje nowożytne Gdańska w aspekcie planów zagospodarowania przestrzennego*. Gdańsk 1993. (mpis)
- Bonin U. v.: *Geschichte des Ingenieurkorps und Pioniere in Preussen*, Berlin 1877-1878.
Danzig und seine Bauten, Berlin 1908.
- Chrzanowski T., Konserwacja zabytków w Polsce po II wojnie światowej, *Znak*, t. 18, 1966
- Dudek M., Fortyfikacje nadbrzeżne Gdańska w pierwszej połowie XX w. *Fortyfikacje Gdańska – Nadbałtyckie Centrum Kultury*, Gdańsk 2006.
- Flis S., Fortyfikacja nadbrzeżna Zatoki Gdańskiej w archiwaliach; *Fortyfikacje Gdańska – Nadbałtyckie Centrum Kultury*, Gdańsk 2006.
- Fuglewicz S.: Wartość zabytkowa obiektów powtarzalnych, (w:) *Ochrona Zabytków Architektury Obronnej*, Gdynia-Hel 1998.
- Gruszecki A.: Problematyka konserwatorska fortyfikacji związanych z II wojną Światową, (w:) *Fortyfikacja*, T. III, Warszawa-Kraków 1996.
- Gruszecki A.: Specyfika zasobów architektury obronnej w Polsce, ich ochrony i zagospodarowania, (w:) *Ochrona Zabytków Architektury Obronnej*, Giżycko 1997.
- Hoburg K.: *Geschichte der Festungswerke Danzigs*, Danzig 1852.
- Lokalne programy ochrony i zagospodarowania zabytkowych zespołów obronnych; „Fortyfikacja” Tom VIII, Warszawa 1999
- Kadłuczka A., Ochrona zabytków architektury, t. 1: Zarys doktryn i teorii, Wyd. PK, Kraków 2000
- Kalinowski K., Odbudowa zabytkowych miast w Polsce. Teoretyczne podstawy i realizacja na przykładzie Gdańska, [w:] *Ochrona dziedzictwa kulturowego zachodnich i północnych ziem Polski*, Warszawa 1995.
- Klecze K., Wyszyński W.: *Fortyfikacja stała*, Warszawa 1937.
- Koehler G.: *Geschichte der Festungen Danzig und Weichselmuende bis zum Jahre 1814 in Verbindung mit der Kriegsgeschichte der freien Stadt Danzig*, Breslau 1893.
- Kowalski T., Rekonstrukcja zabytków architektury, Teoria a praktyka, Warszawa 1985.
- Kozarski P., Molski P.: Ochrona i zagospodarowanie zespołów zabytkowych; seria Fortyfikacja; tom XIV; TPF, Warszawa 2001.;
- Małachowicz E.: *Ochrona środowiska kulturowego*, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1982
- Molski P. Uwarunkowania dostępności inwestycyjnej zabytkowych terenów pofortecznych (w:) *Ochrona Zabytków Architektury Obronnej*, TPF, Giżycko 1997
- Mueller H.: *Geschichte des Festungskrieges seit Einfuehrung der Feuerwaffen*, Berlin 1892.
- Rogalski M., Zaborowski M.: *Fortyfikacja wczoraj i dziś*, Warszawa 1978.
- Rymaszewski B., Rozważania o rekonstrukcji w kontekście doktryn konserwatorskich dawniej i dziś, *Ochrona Zabytków* 3, Warszawa 1993, 227-234.
- Stankiewicz J., Biskup K.: Fortyfikacje miejskie Gdańska od XVI do XIX wieku, (w:) *Gdańsk - Pomnik historii. Teka Gdańska* nr 3, Gdańsk 1998, s. 82-114.

- Stankiewicz J., Biskup K.: Zabytki wojskowej inżynierii i architektury jako element współczesnego środowiska kulturowego, (w:) *Konserwatorska Teka Zamojska*, cz. II, Warszawa-Zamość 1984.
- Stankiewicz J., Biskup K., Piwek A.: *Rys historyczny i uwarunkowania konserwatorskie do koncepcji zagospodarowania przestrzennego wzgórz Grodzisko w Gdańsku*. Gdańsk 1979. (mpis)
- Stankiewicz J., Święciochowski S.: Entwicklung und Architektur der Danziger Befestigungen, (w:) *Zeitschrift für Festungsforschung*, 1988, s. 9-20.
- Stankiewicz J., Myśli o rekonstrukcji zabytków i jej problemach, *Spotkania z Zabytkami* 4, 1980.
- Strzok I. Z., Fortyfikacje XIX-wiecznego Gdańska; *Fortyfikacje Gdańska – Nadbałtyckie Centrum Kultury*, Gdańsk 2006.
- Strzok I. Z., Park Pamięci Narodowej Westerplatte-Wisłoujście – maszynopis z konferencji „*Fortyfikacje nowożytnie w Polsce-badania, realizacje, projekty*“ Toruń, 2013 (niepublikowany w opracowaniu pokonferencyjnym)
- Zespół forteczny Gdańsk-Wisłoujście. Problemy ochrony zespołów pofortecznych. Ogólnopolska konferencja naukowa TPF Gdańsk 29-31.05.1998.
- Szmygin B., Kształtowanie koncepcji zabytku i doktryny konserwatorskiej w Polsce w XX wieku, Lublin 2000.
- Vademecum konserwatora zabytków, Międzynarodowe normy ochrony dziedzictwa kultury, red. Pawłowski K., Konopka M., Warszawa 1996, [w:] *Wiadomości Konserwatorskie* 5, 1999

